

Werkstuk Dordtologie november 2014

Hilde van Kruiningen

VAN BIERBROUWEN.... NAAR BLAUWBILGORGEL

Omdat ik in dit gebied woon en me dagelijks over de Groenmarkt en het Buddingh'plein begeef hebben de geschiedenis van de voormalige bierbrouwerij De Sleutel en het eeuwenoude woonhuis De Sleutel mijn nieuwsgierigheid gewekt.

Huis De Sleutel

Al in 1410 stond op deze locatie aan de Groenmarkt een brouwerij "In den Slotel", later "Bierbrouwerij De Sleutel". Dit huis liep door tot aan de Varkenmarkt, waar zich de eigenlijke bierbrouwerij bevond. In 1550 werd het pand verbouwd. Het pand is jarenlang gebruikt als woonhuis door de eigenaar van de bierbrouwerij. Tussen 1967 en 1972 waren op de begane grond een jongerensoos en de galerie "de Sleutel". Op de verdiepingen waren enkele ateliers voor startende kunstenaars. Tegenwoordig zijn op de bovenverdiepingen appartementen gerealiseerd en op de onderste verdieping een ondernemerssociëteit.

Huis De Sleutel aan de Groenmarkt in 1891

Brouwerij De Sleutel

Het begin van deze brouwerij wordt meestal gesteld op 1433, met mogelijk Gherits Janssz als de stichter. Hij gaf ook opdracht tot verbouwen in renaissancestijl van het woonhuis aan de Groenmarkt, sindsdien bekend als De Gulden of Gouden Sleutel. Kleinzoon Jan kocht in 1560 de brouwerij van zijn broers en zussen. Hij werd 'azijnbrouwer' genoemd, een beroep dat soms met dat van bierbrouwer gecombineerd werd. Na zijn dood kreeg de brouwerij er steeds meer panden bij. Ook kwamen er moutpakhuizen bij, die later steeds meer voor rijping en bieropslag zouden worden gebruikt.

Water

Geniet je nu van een biertje, dan kun je je nauwelijks voorstellen dat het water dat voor het brouwproces nodig is vroeger uit de - toen al - sterk vervuilde haven kwam. Pas in 1884 ging men gezuiverd water uit de kraan gebruiken. Eind 1876 kreeg de brouwerij een stoommachine. De rosmolen die het mout maalde en de bier- en waterpomp aandreef was hierdoor overbodig. Maar de paarden die de rosmolen aandreven bleven nog tot in de jaren dertig in dienst voor vervoer van het bier. Trui, was het paard dat een bijzondere plaats in nam. Zij stierf in 1929, na bijna

negen jaar trouwe dienst. De directie liet ter nagedachtenis een portret van haar maken, dat tientallen jaren de binnenplaats sierde. Na haar dood nam een tweedehands Ford het biertransport gedeeltelijk over. Door verkoop en vererving ging de brouwerij over in verschillende handen. De eigenaren waren afgezien van vader en zoon Pieren - de laatste brouwersfamilie die in De Sleutel werkte - allen notabelen. Met de dagelijkse gang van zaken bemoeiden zij zich waarschijnlijk nauwelijks. In 1894 startte de productie van het moderne ondergistend bier. Dit was mogelijk geworden door de aanschaf van een koelmachine. Vanaf dat moment werden er ook staven ijs verkocht.

Einde van de brouwerij

Op 1 februari 1950 begon een eerste vorm van samenwerking met Heineken. De verwachtingen waren hoog. Toch kwam er, na de overname door Heineken in 1953, een eind aan De Sleutel als zelfstandige brouwerij. Korte tijd werd nog geleverd onder eigen naam aan de eigen kroegen, maar daarna verdween het Sleutelbier dan toch van de markt. In 1968 werd de brouwerij gesloten. Na nog enige jaren als depot te hebben gediend was eind 1976 alle leven uit de brouwerij verdwenen en raakte de gebouwen sterk in verval. Begin jaren '80 werd door woningcorporatie De Vooruitgang (nu Trivire) een grootschalig stadsvernieuwingproject gestart. Daarbij werden tientallen panden, waaronder het brouwhuis aan de Varkenmarkt, het lagerkelder- en moutgebouw en het woonhuis 'De Sleutel' aan de Groenmarkt volledig gerestaureerd.

De ernstig vervallen panden van de brouwerij en de achterkant van woonhuis De Sleutel

RENOVATIE

Na de leegstand, eerst de kaalslag. Wat behouden kon worden vormde het doel van de stadsvernieuwing. Begin tachtiger jaren werden, gedurende een periode van 10 jaar, in de Groenmarkt, Vleeshouwerstraat, Varkenmarkt tientallen panden van de ondergang gered.

Dit zijn beelden van de restauratie van het mout- & lagerkeldergebouw waar nu de Stadsbrouwerij Dordrecht in is gevestigd en de gerestaureerde en tot woningen verbouwde panden aan de Varkenmarkt.

Huis De Sleutel in 1910

Huis de Sleutel in 1920

Huis De Sleutel in de jaren '60

Huis De Sleutel in 2012

Het gebied tussen het woonhuis aan de Groenmarkt en de Varkenmarkt in de jaren '60 en '70. Achter het pand met de schoorsteen het behouden mout- en lagerkeldergebouw waar de Stadsbrouwerij nu is gevestigd. In het pand rechts met de twee puntdakken aan de Varkenmarktzijde zijn woningen gerealiseerd net als in de pandjes helemaal rechts. Op de plaats waar de andere gebouwen staan is een parkeerplaats aangelegd welke de naam Buddingh'plein heeft gekregen.

Dit is een afbeelding van het huidige Buddingh'plein. Van panden die kris kras naast en door elkaar stonden en met bierbrouwerij De Sleutel waren verbonden, nu een parkeerplaats die genoemd is naar de hieronder afgebeelde, uit Dordrecht afkomstige, bekende schrijver en dichter Cees Buddingh, o.a. bekend van 'de blauwbilgorgel'. Cees Buddingh overleed in 1985 en is 67 jaar geworden.

De blauwbilgorgel

Ik ben de blauwbilgorgel,
Mijn vader was een porgel,
Mijn moeder was een porulan,
Daar komen vreemde kind'ren van.
Raban! Raban! Raban!

Ik ben een blauwbilgorgel
Ik lust alleen maar korgel,
Behalve als de nachtuil krijst,
Dan eet ik riep en rimmelrijst.
Rabijst! Rabijst! Rabijst!

Ik ben een blauwbilgorgel,
Als ik niet wok of worgel,
Dan lig ik languit in de zon
En knoester met mijn knezidon.
Rabon! Rabon! Rabon!

Ik ben een blauwbilgorgel
Eens sterf ik aan de schorgel,
En schrompel als een kriks ineen
En word een blauwe kiezelsteen.
Ga heen! Ga heen! Ga heen!

Tot slot

Ik vind het jammer dat de nieuw aangelegde parkeerplaats niet is vernoemd naar de brouwerij en de naam Bierbrouwersplein of Brouwerijplaats of iets dergelijks heeft gekregen. Het plein is nu een verbinding tussen de Groenmarkt, waar vroeger de tuinders hun groenten aan de man/vrouw brachten, en de Varkenmarkt. Deze straatnamen spreken voor zich. De Visbrug, Knolhaven, Houttuinen, Vleeshouwerstraat. Deze straten liggen in de omgeving en zijn genoemd naar de vroegere ambachten en handel die er werd gedreven.

Cees Buddingh had ik een prachtige laan gegund met villa's en bomen in plaats van een kleine parkeerplaats weggestopt in de binnenstad.

~~~~~

Hilde van Kruiningen

Bronnen: Stadsbrouwerij, regionaal archief Dordrecht en diverse bronnen via internet

Foto's: Trivire; rijksdienst voor cultureel erfgoed; privé